

**ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР
ЖУРНАЛИ**
6 ЖИЛД, 8 СОН

**ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ
ИССЛЕДОВАНИЙ**
ТОМ 6, НОМЕР 8

**JOURNAL OF LAW
RESEARCH**
VOLUME 6, ISSUE 8

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:
д.ю.н., проф.
(Doctor of Law, Professor)
Абдурасулова Қумринисо Раимқуловна

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:
д.ю.н., доцент
(Doctor of Law, Associate professor)
Файзиев Шохруд Фармонович

Ҳуқуқий тадқиқотлар журнали таҳририй маслаҳат кенгаши
редакционный совет журнала Правовых исследований
Editorial Board Journal of Law research

12.00.01 - Давлат ва ҳуқуқ назарияси ва тарихи. Ҳуқуқий таълимотлар тарихи / Теория права и государства, История правовых учений / Theory of law and state, History of legal doctrines

ю. ф. д., проф. Ҳалимбой Бобоев
ю. ф. д., проф. Аҳмедшаева Мавлюда
ю. ф. д., проф. Муҳиддинова Фирюза
ю. ф. д., проф. Адилходжаева Сурайё
ю. ф. д., проф. Сатторов Абдуғаффор

Yosuke Shamoto (Japan)
д.ю.н., проф. Артур Гамбарян
(Республика Армения)

12.00.02 - Конституциявий ҳуқуқ. Маъмурий ҳуқуқ. Молия ва божхона ҳуқуқи / Конституционное право; административное право; финансовое право / Constitutional Law; administrative law; financial right

ю. ф. д. Гулчехра Маликова
ю. ф. д. Хусанов Озод
ю. ф. н. Хван Леонид Борисович
ю. ф. д. Силиманова Светлана

Sung Un Lee (South Korea)
д.ю.н., доц. Пешкова Христина Вячеславовна
(Российская Федерация)

12.00.03 - Фуқаролик ҳуқуқи. Тадбиркорлик ҳуқуқи. Оила ҳуқуқи. Халқаро хусусий ҳуқуқ / Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право / Civil law; Business law; family law; Private international law

юрисканд фанлар доктори, профессор
Ўзбекистон Республикасида хизмат
кўрсатган юрист Окюлов Омонбой,
Рузиев Рустам, Рузиназаров Шухрат,
Шомухамедова Замира, Баратов
Миродил, Бобоқул Тошев

Dr. Ahmad Issa Altweissi (Jordan)

12.00.04 - Фуқаролик процессуал ҳуқуқи. Хўжалик процессуал ҳуқуқи. Ҳакамлик жараёни ва медиация / Гражданское процессуальное право; хозяйственное процессуальное право, арбитражный процесс и медиация / Civil Procedure Law; Economic procedural law, arbitration process and mediation

юрисканд фанлар доктори, профессор,
Ўзбекистон Республикасида хизмат
кўрсатган юрист Эсанова Замира
Нормуродовна, Мамасидиков Музаффар

Jason A. Cantone Federal court center (USA)

12.00.05 - Меҳнат ҳуқуқи. Ижтимоий таъминот ҳуқуқи / Трудовое право; право социального обеспечения / The Labor law; Social security law

ю.ф.д., проф. Усманова Муборак Акмалхановна
ю.ф.н., доц. Гасанов Михаил Юриевич
ю.ф.н., доц. Сатторова Гулноза
ю.ф.н., доц. Муродова Гулнора

д.ю.н., проф. Денисов Глеб
(Российская Федерация)

12.00.06 - Табиий ресурслар ҳуқуқи. Аграр ҳуқуқ. Экологик ҳуқуқ / Природоресурсное право; аграрное право; экологическое право / Natural resource law; Agrarian law; Environmental law

Ю.ф.д., проф. Файзиев Шухрат Хасанович,
Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган
юрист ю.ф.н, доц. Скрипников Николай
Кузмич, ю.ф.д., проф. Усмонов Муҳаммади
Бахридинович, ю.ф.д., проф. Холмўминов
Жума, ю.ф.д., проф. Жўраев Юлдаш
Ачилович

Долгополов Кирилл Андреевич
(Российская Федерация)

**12.00.07 - Суд ҳокимияти. Прокурор назорати. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш фаолиятини ташкил этиш.
Адвокатура / Судебная власть. Прокурорский надзор. Организация правоохранительной
деятельности. Адвокатура / The judicial authority. Prosecutor supervision. Organization of law
enforcement activities. Advocacy**

Ю.ф.д., проф. Пўлатов Бахтиёр Халилович,
Ю.ф.д. Саломов Баҳром Саломович,
ю.ф.д., проф. Салаев Нодирбек Сапарбаевич
(Тошкент давлат юридик университети)

James B. Eaglin Федерал суд Маркази (АҚШ)
д.ю.н., проф. Кайрат Осмоналиев (Қирғизистон
Республикаси) к.ю.н., доц. Сергей Шошин
(Российская Федерация), д.ю.н., проф. Алексей
Кибальник (Российская Федерация), д.ю.н., проф.
Кудрявцев Владислав Леонидович (Российская
Федерация)

**12.00.08 - Жиноят ҳуқуқи. Криминология. Жиноят-ижроия ҳуқуқи /
Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право /
Criminal law and criminology; Criminally-executive law**

Ю.ф.д., проф. Кабулов Рустам, Ўзбекистон
Республикасида хизмат кўрсатган юрист,
ю.ф.д., проф., Рустамбаев Мирзаюсуп
Ҳакимович, ю.ф.д., проф. Ражабова Мавжуда
Абдуллаевна, ю.ф.д., проф. Зуфаров Рустам
Ахмедович, ю.ф.д., проф. Тахиров Фарход,
ю.ф.д., проф. Исмоилов Исомиддин,

Matthew Light (Canada), проф. Юлдошев Рифат
Раҳмаджонович (Республика Таджикистан),
д.ю.н., проф. Елене Антонян Александровна
(Российская Федерация), д.ю.н., проф.
Джансараева Рима Ернатовна (Республика
Казахстан), Кирил (Российская Федерация)

**12.00.09 - Жиноят процесси. Криминалистика. тезкор-қидирув ҳуқуқ ва суд экспертизаси /
Уголовный процесс, криминалистика, оперативно-розыскное право и судебная экспертиза / Criminal
procedure, criminalistics, operative-search law and judicial examination**

Ю.ф.д., проф. Иноғомжонова Зумратхон
Фатхуллаевна, ю.ф.д., проф. Пўлатов Юрий
Сайфиевич, ю.ф.д. Мухиддинов Фахриддин,
ю.ф.д., проф. Тўлаганова Гулчехра Заҳитовна,
ю.ф.д. Миразов Даврон

Kevin Curtin (USA), Jurgen Maurer (Germany),
д.ю.н., проф. Стойко Николай Геннадьевич
(Российская Федерация), Проф. Рыжаков
Александр Петрович (Российская Федерация),
д.ю.н., проф. Зайниддин Искандаров (Республика
Таджикистан), Проф. Сергей Пен (Республика
Казахстан), доц. Алексей Пурс (Республика
Беларусь)

12.00.10 - Халқаро ҳуқуқ / Международное право / International law

ю.ф.д., проф. Исмоилов Баҳодир,
ю.ф.д., проф. Маткаримов Гулчехра,
ю.ф.д., проф. Юлдашева Говхержан

Alexander Trunk (Germany)

Мусахҳиҳ: Нурмуҳаммад Ҳамидов

Дазайн - саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

1. Кудрявцев Игорь Владимирович КЛАССИФИКАЦИЯ, СТРУКТУРА И ФУНКЦИИ ПРАВОВОГО СОЗНАНИЯ.....	5
2. Донаев Бобуржон Иномжон ўғли ДАВЛАТ ХИЗМАТЧИЛАРИНИ РОТАЦИЯ ҚИЛИШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.....	15
3. Ismoilov Bekjon Salihovich NOGIRONLIGI BO'LGAN SHAXSLAR TA'LIMIDA XALQARO Hujjatlarning ANAMIYATI HAMDA ULARNING IJTIMOIY-HUQUQIY Tahlili.....	22
4. Хамдамова Фируза Уразалиевна ДОСТИЖЕНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ: «НИКТО НЕ ДОЛЖЕН ОСТАТЬСЯ БЕЗ ВНИМАНИЯ».....	31
5. Мусаев Қодирбек Абдуқодирович ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИДА БИТИМНИНГ ҲАҚИҚИЙ ЭМАСЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСПЕКТЛАРИ.....	38
6. Турабоев Ихтиёржон Қобилович ВАЛЮТА ҚОНУНЧИЛИГИНИ ЭРКИНЛАШТИРИШ: ЎЗБЕКИСТОН ТАЖРИБАСИ.....	46
7. Бабаев Джахонгир Исмаилбекович ИСТЕЪМОЛЧИЛАР ҲУҚУҚЛАРИНИ БУЗГАНЛИК УЧУН ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ ЖАВОБГАРЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....	53
8. Гафуров Фарход Рашидович ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДАН ЭЛЕКТРОН ВАЛЮТА ҚИММАТЛИКЛАРИНИ НОҚОНУНИЙ РАВИШДА ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАРГА ОЛИБ ЧИҚИБ КЕТИЛИШИНИ ОЛДИНИ ОЛИШ ЧОРАЛАРИ ХУСУСИДА.....	63
9. Илмуратов Миракбар Усмонович ЖАЗОНИНГ МАЗМУН ВА МОҲИЯТИГА ДОИР ИЛМИЙ ҚАРАШЛАР.....	71
10. Садикова Ёркиной Салижоновна, Носирова Дилангиз Акбаровна ПОРАХЎРЛИК ЖИНОЯТЛАРИГА ҚАРШИ КУРАШИШИНИНГ ТАРИХИ.....	79
11. Садриддинов Шохрух Садриддин ўғли ҚИМОР ВА ТАВАККАЛЧИЛИККА АСОСЛАНГАН БОШҚА ЎЙИНЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ҲАМДА ЎТКАЗГАНЛИК УЧУН ЖИНОЙ ЖАВОБГАРЛИК МАСАЛАЛАРИ.....	86
12. Рахмонов Шухрат Наимович, Хамдамова Фируза Уразалиевна МЕЖДУНАРОДНЫЕ ИНИЦИАТИВЫ УЗБЕКИСТАНА ПО УКРЕПЛЕНИЮ РЕГИОНАЛЬНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ.....	94

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ JOURNAL OF LAW RESEARCH

Садикова Ёркиной Салижоновна,

Самарқанд давлат тиббиёт институти

Гуманитар ва ижтимоий-иқтисодий

фанлар кафедраси катта ўқитувчиси,

юридик фанлар номзоди

E-mail: yorkinoy.sadikova@bk.ru

Носирова Дилангиз Акбаровна,

Самарқанд давлат тиббиёт институти

Даволаш иши факультети 607-гурӯх талабаси

E-mail: ndilangiz@gmail.com

ПОРАХЎРЛИК ЖИНОЯТЛАРИГА ҚАРШИ КУРАШИШНИНГ ТАРИХИ

For citation: Sadikova Yorkinoy Salijonovna, Nosirova Dilangiz Akbarovna. HISTORY OF THE FIGHT AGAINST BRIBERY. Journal of Law Research. 2021, 6 vol., issue 8, pp. 79-85

 <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9130-2021-8-10>

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада порахўрлик жиноятларига қарши курашишининг тарихига доир масалалар таҳлил этилган. Шунингдек, унда олимларнинг фикрлари ўрганилиб баҳс-мунозарага киришилган. Ушбу мақолада порахўрлик иллоти давлат учун қуйидаги салий оқибатларни келтириб чиқариши, яъни: давлатнинг халқаро майдондаги обрўсига катта путур етказиши; фуқароларнинг раҳбарларга, ҳукуматга, сиёсий партияларга ва қонун устуворлигига бўлган ишончини йўқолишига олиб келиши; бозор механизмларини ишдан чиқаради, яъни бозорни рақобат бардош тадбиркорлар эмас, балки имтиёзларни пора эъзига олган тадбиркорлар эгалаши; уюшган жиноятчилик мавжуд бўлиши учун қулай шарт-шароит яратади, бу эса ўз навбатида давлатнинг миллий хавфсизлига раҳна солиши; жамиятда ижтимоий кескинликлар, тўқнашувлар содир этилишига, сиёсий беқарорликка ва террорчилик тузилмаларини фаоллашишига сабаб бўлиши ҳақида ҳам тўхтаб ўтилган.

Калит сўзлар: Порахўрлик, коррупция, жиноят, тарихи, қарши курашиш, давлат хизмати, жиноий жавобгарлик, жазо, жиноий уюшма, зарар.

Садыкова Ёркиной Салижоновна,

Старший преподаватель кафедры гуманитарных

и социально-экономических наук Самаркандского

государственного медицинского института,

Кандидат юридических наук

E-mail: yorkinoy.sadikova@bk.ru

Носирова Дилангиз Акбаровна,

Студент 607 группы лечебного факультета

Самаркандского государственного медицинского института
E-mail: ndilangiz@gmail.com

ИСТОРИЯ БОРЬБЫ СО ВЗЯТОЧНИЧЕСТВОМ

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется история борьбы с коррупцией. Также исследуются взгляды ученых. В данной статье бич коррупции имеет следующие негативные последствия для государства, а именно: серьезный ущерб репутации государства на международной арене; заставляя граждан терять доверие к лидерам, правительству, политическим партиям и верховенству закона; демонтирует рыночные механизмы, т. е. рынок принадлежит не конкурентоспособным предпринимателям, а предпринимателям, которые получают выгоду в обмен на взятки; создает благоприятные условия для существования организованной преступности, которая в свою очередь угрожает национальной безопасности государства; также указывалось, что социальная напряженность в обществе может привести к конфликтам, политической нестабильности и активизации террористических структур.

Ключевые слова: взяточничество, коррупция, преступление, история, борьба, государственная служба, уголовная ответственность, наказание, преступное сообщество, вред.

Sadikova Yorkinoy Salijonovna,

Senior Lecturer of the Department of Humanities and
Socio-Economic Sciences of the Samarkand State Medical Institute,
Candidate of Law

E-mail: yorkinoy.sadikova@bk.ru

Nosirova Dilangiz Akbarovna,

Student of group 607 of the Faculty of Medicine
of Samarkand State Medical Institute

E-mail: ndilangiz@gmail.com

HISTORY OF THE FIGHT AGAINST BRIBERY

ANNOTATION

The article analyzes the history of the fight against corruption. The views of scientists are also examined. In this article, the scourge of corruption has the following negative consequences for the state, namely: serious damage to the state's reputation in the international arena; causing citizens to lose confidence in leaders, government, political parties and the rule of law; dismantles market mechanisms, that is, the market belongs not to competitive entrepreneurs, but to entrepreneurs who receive benefits in exchange for bribes; creates favorable conditions for the existence of organized crime, which in turn threatens the national security of the state; it was also pointed out that social tension in society can lead to conflicts, political instability and the activation of terrorist structures.

Keywords: bribery, corruption, crime, history, struggle, civil service, criminal liability, punishment, criminal community, harm.

Барчамизга маълумки давлат хизматини ташкил этиш ва уни амалга ошириш билан шуғулланувчи хизматчилар қатлами, гарчи мамлакатимизда уларнинг ҳуқуқий мақоми ягона қонун билан мустаҳкамлаб қўйилган бўлмаса-да, давлат хизматчилари ҳисобланади. Кайд этиш лозимки, давлат хизматчисининг алоҳида ўзига хос фаолият, яъни давлат ва жамият ҳаётидаги ўта муҳим фаолият - давлат хизматини амалга оширишларини инобатга олиб, қолаверса, уларнинг ҳуқуқий мақомидан келиб чиқиб ҳамда ўз хизмат вазифаларини тўлақонли амалга оширишларига эришиш мақсадида муайян чекланишлар ўрнатилади. Бундай чекланишлар давлат хизматчисининг хизмат фаолиятида ва белгилайдиган таъқиқ қўринишидаги турли хил омиллар мажмуидан иборатдир. Жумладан, давлат хизматчиларига ўз хизмат ваколати доирасида фуқаролар ва юридик шахслардан турли қўринишдаги ҳақ олишини, давлат органининг обрў-эътиборига раҳна солиши мумкин бўлган ҳаракатлар содир

этиши, шунингдек, ўз хизмат ҳуқуқидан шахсий манфаатлар учун фойдаланиши таъқиқланади.

Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекисининг 210–212–моддаларида назарда тутилган жиноятлар бошқарув тартибига қарши жиноятлар ҳисобланиб, мазкур жиноятлар давлат хизматчилари томонидан пора олиш, пора бериш, пора олиш-беришда воситачилик қилиш орқали мавжуд ижтимоий муносабатларга, давлат бошқарувини самарали ва қонуний ташкил этишга путур етказди. Давлатнинг ҳуқуқий демократик ва инсон ҳуқуқларининг устуворлиги принципига асосланган жамият қуриш жараёнида, бошқарув тизимининг такомиллашиши, мансабдор шахсларнинг ваколат ва фаолиятларининг такомиллашиши жараёнида давлат аппаратининг нормал фаолиятига қарши қаратилган ҳар қандай ижтимоий хавфли ҳаракат жамиятининг равнақиға жиддий зарар етказди, давлат аппаратиға ишончсизликни келтириб чиқаради.

Коррупция нафақат бир давлатда, балки ер юзидаги барча давлатларнинг сиёсий-иқтисодий ривожланишиға салбий таъсир этадиган иллатлардан биридир. Бу иллатға қарши курашиш долзарб аҳамиятға эға бўлиб келган. Чунки коррупция ҳар қандай давлатнинг, жамиятнинг сиёсий, иқтисодий тараққиётига зарар етказувчи, давлатнинг конституциявий асосларини емирувчи, демократик институтлар ва қонун устуворлигини заифлантирувчи ижтимоий ҳаёт барқарорлиғига таҳдид солувчи ижтимоий хавфли ҳодисадир.

Бундан ташқари порахўрлик иллоти давлат учун қуйидаги салбий оқибатларға келтириб чиқаради:

- давлатнинг халқаро майдондаги обрўсига катта путур етказди;
- фуқароларнинг раҳбарларға, ҳукуматға, сиёсий партияларға ва қонун устуворлиғига бўлган ишончини йўқолишиға олиб келади;
- бозор механизмларини ишдан чиқаради, яъни бозорни рақобат бардош тадбиркорлар эмас, балки имтиёзларни пора эвазига олган тадбиркорлар эғалайди;
- уюшган жиноятчилик мавжуд бўлиши учун қулай шарт-шароит яратади, бу эса ўз навбатида давлатнинг миллий хавфсизлиғиға раҳна солади;
- жамиятда ижтимоий кескинликлар, тўқнашувлар содир этилишиға, сиёсий бекарорликка ва террорчилик тузилмаларини фаоллашишиға сабаб бўлади.

Дарҳақиқат, порахўрлик жиноят коррупциянинг бир кўриниши сифатида қадимда асосан коррупция номи билан аталган. У давлат бошқарувида мансабдор шахслар пайдо бўлган вақтдаёқ вужудға келган. Шунини алоҳида қайд этиш керакки бу масала билан барча даврлардаги олимлар, файласуфлар, тарихчилар қизиқ келган. Юнон файласуфи Афлотун ва Арастулар ўз асарларида коррупцияни қоралаб уни сиёсат билан боғлиқ эканини таъкидлаганлар. Жумладан, Арасту бу ҳақда шундай деган “ҳар қандай давлат тузумида энг муҳими – бу қонунлар ва тартиб қоидаларни шундай ташкил этиш керакки, мансабдор шахслар қинғир йўл билан бойлик ортира олмасин. Давлат фаолияти барқарорлигини фақатгина коррупцияни бартараф этибгина таъминлаш мумкин[1, Б.29-30]”.

Порахўр шахслар ҳақида қадимги Бобилнинг миҳхат ёзувларида қайд этилган. Унда миллоддан аввалги XXIV асрда Шумер подшоҳи Урукагин ўша замонлардаёқ қонунға ҳилоф равишда ҳақ олишға ружу қўйган амалдорларнинг қонунбузилишиға чек қўйиш муаммосини ечиш йўллариини излаган[2, Б.28]. Бундан ташқари пора олиш ва бериш Қадимги Рим давлатида амалда бўлган XII жадвал қонунларида тилға олинган. Ибтидоий ва илк синфий жамиятда қоҳинға, қабила оқсоқолиға, ҳарбийлар бошлиққа маълум бир имтиёзларни қўлга киритиш учун пул тўлаш одатий бир ҳол сифатида қаралган[2, Б.28]. Олий мартабали амалдорлар қуйи турувчи “хизматчилар” фақат тайинланган маош билан қаноатланишларини талаб қилганлар. Қуйи турувчи амалдор эса, аксинча ўз хизмат вазифаларини бажарганлари учун арз қилувчилардан маълум миқдорда ҳақ олиб туришни маъкул кўришган. Айни шу дамда Рим ҳуқуқида «сортриге» деган атама шаклланган ва у бузиш, пора эвазига оғдириш ибораларининг синоними ҳисобланган ва мансаб мавқеини суиитемол қилишнинг ҳар қандай кўринишларини ифода этган.

Коррупция тарихий тушунчадир, унга таърифни Рим ҳукукида ҳам учратиш мумкин. Мазкур термин аслида рим ҳукукидан кириб келган бўлиб, «тўйиш», «айниш», «бузиш», «қалбакилаштириш», «сотиб олиш» каби ноқонуний ҳаракатларни англатган. Бу термин суд жараёнларида ёки жамоат ишларини бошқаришда мақсади пора олиш бўлган бир неча шахслар иштирок этган ҳолларда қўлиниланган[3, Б.35].

Коррупция муаммоси қадимги юнон файласуфлари томонидан ҳам ўрганилган. Хусусан, Аристотелни фикрича коррупцияга қарши кураш давлат барқарорлигини таъминлашнинг асосидир. Унинг таъкидлашича “ҳар қандай давлат тузумида энг муҳими – бу қонунлар ва тартиб-қоидалар воситасида ишни шундай ташкил этиш керакки, мансабдор шахслар қинғир йўл билан бойлик орттира олмасин”[3, Б.35]. Коррупция ҳақида уйғониш даври маърифатпарвари Макиавеллининг фикри ҳам аҳамиятлидир. У коррупцияни сил касаллиги билан ўхшатган. Унинг айтишича коррупцияни дастлаб аниқлаш қийин лекин даволаш осон, агар у кучайиб кетган бўлса аниқлаш осон, бироқ даволаш қийин[1, Б.56].

Давлатчилик ривожланиб марказлашгани сари у фуқароларнинг мустақиллигини кўпроқ чеклай бошлаган ва шу тариқа куйи ва олий бўғин амалдорларининг назоратдан қутилишни истаган фуқаролар пора беришга туртки берган. Порахўр амалдорлар бошқаларга сабоқ бўлиши учун омманинг кўз ўнгида жазоланганлар, лекин бу тадбир ўз натижасини бермаган, чунки бир порахўр ўрнига бошқаси келар “порахўрлар алмашинуви” юз берар эди.

Араблар ҳукмронлиги ўрнатилгач, ўлкада ислом дини қарор топди. Ўлкамизга ислом дини халифа Умар даврида тарқала бошлаган ва араблар Ўрта Осиёни эгалаганларидан сўнг VIII-IX асрлардан бошлаб шариат нормаларидан тўла-тўқис фойдаланишга ўтилган.

Ислом динида ҳам порахўрлик жиноятлари қаттиқ қораланган. “Пора” араб тилида “ришва” деб аталиб, шарий истилоҳда, ҳақни йўққа чиқариш ва ботилни юзага чиқариш учун бериладиган нарсага айтилган[1, Б.56].

Масалан бировнинг бир нарсада ҳаққи бор, ўша ҳақни олиш учун ҳокимнинг ҳукмига қараб турибди. Иккинчи бир одам келиб ўзи ҳақдор бўлмаса ҳам ҳокимга пул бериб, ўз фойдасига ўша нарсани беришни сўрайди. Ҳоким ўша ишни қилса, ҳақдорнинг ҳақини поймол қилиб, ноҳақдан биров фойдасига ҳукм қилади. Кўрииб турибдики, бу ҳолатда пора берувчи ҳам, пора олувчи ҳам ноҳақ иш қилмоқда, бировнинг ҳақиға хиёнат қилиб ўз фойдасини кўзламоқда.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “Расулолоҳ саллолоҳу алайҳи васаллам ҳукмида пора берувчини ҳам ва пора олувчини ҳам лаънатладилар[2, Б.31]”.

“Одатда пора олувчини қоралаш маъносида кўп гапирамиз-у, лекин пора берувчи тўғрисида гапирмаймиз. Ҳолбуки, ушбу ҳадиси шарифда пора берувчи олдин зикр қилинмоқда. Чунки, пора деб номланган иқтисодий, ахлоқий, ижтимоий жиноятни бошловчи пора берувчидир. Бошқа ҳолларда кўпроқ таъма қилгани учун пора берувчи мажбур бўлиб берганини эътиборга олганга ўхшаб кўринамиз. Аммо ўша “мажбур” бўлиш ҳам икки хил бўлади. Бу ҳолда пора берувчини қандай қилиб узрли дея оламиз? Ҳеч ҳам мумкин эмас. Ундай пора берувчи пора олувчига қўшилиб лаънатга дучор бўлишига ҳам ҳеч бир шубҳа йўқ. Иккинчи ҳолатда пора берувчи порахўр танаси туфайли ўз ҳақиға эришиш учун пора беришга мажбур бўлади. Баъзи тобеинлар ва уламолар ушбу ҳолатда пора берувчи узрли ҳисобланади, лаънатга учрамоқлиги умид қилинади деганлар. Лекин бошқа баъзи уламоларимиз бу ҳолатда ҳам пора берувчи узрли ҳисобланмайди деганлар. Ушбу масалада келган бошқа ҳадиси шарифда учинчи бир шахс пора берувчи билан пора олувчи ўртасида турган воситачи ҳам лаънатланган” [2, Б.31].

Шариатда қозиларга алоҳида эътибор берилган бўлиб, уларнинг фаолиятидаги коррупциянинг олдини олиш юзасидан шундай дейган: “Агар одил қози фисқ йўлига кирса, масалан, пора олса, зино қилса ё ҳамчр ичса – ҳоким уни ишдан четлатур. Бир киши қозиликка пора билан эришса, шариат бўйича у қози ҳисобланмас, агар ҳукм қилса, ҳукми ўтмас(яъни бундай ҳукм бошқа қози томонидан бекор қилинган). Қози ҳеч кимдан пора олмас, ўзи учун махсус ташкил қилинган зиёфатга бормас, магар кўпчилик чақирилган бўлса, борур[4].

Темур тузукларида ҳам порахўрликни олдини олиш масалаларига алоҳида эътибор қаратилган. Амир Темур буюк давлат арбоби бўлгани учун унинг давлатида бу каби иллатларини авж олишини олдини олиш бўйича асосий чора сифатида порахўрни жазога тортиш масаласини биринчи ўринга қўйган.

“Темурийлар давлатида амалдорлар ишини тартибга солиш мақсадида вақти-вақти билан сўроқ, текшириш, тафтиш, тергов ўтказиб турилган. Ўз амалини суиистемол қилиш, порахўрлик, доимий равишда ичкилик ичиш, майший бузуқлик каби қилмишлар оғир гуноҳ ҳисобланган ва қаттиқ жазоланган. Тарихий манбаларда келтирилишича, Амир Темурнинг ўғли Мироншоҳ, неваралари Пирмуҳаммад ва Ҳалил Султонлар юқорида зикр этилган меъёрларни бузганлик учун халқ олдида жазога тортилганлар”[5].

Маълумки шариат қонунлари мамлакатимиз ҳудудида Чор Россиясига босқинидан кейин ҳам яъни XX асрнинг бошларигача амалда бўлди. Ўша вақтларда Ўрта Осиёда XX асрнинг бошларигача коррупция масалаларини қонунийлаштирилган институционал шаклда намоён бўлган. Жумладан, ҳукмрон давраларнинг вакиллари у ёки бу тарзда ҳақ бериш феодал мажбурият хусусиятини касб этган. Масалан, оддий деҳқонлардан хонлар, султонлар, бийлар ва зодагонларнинг бошқа вакиллари фойдасига мунтазам равишда “ушур” солиғи тўлаганлар – бу солиқ миқдори у ёки бу турдаги чорва молининг муайян бошига тенг бўлган. Бундан ташқари, зодагонларнинг вакиллари ва оқсолларига ғар хил турдаги совға-саломлар берилиши лозим бўлган.

Ўрта Осиёни Чор Россияси босиб олганидан сўнг коррупция иллати кўпая бошлади. Адвокат Убайдилла Асадуллахўжаев номига ёзилган ариза диққатга сазовордир. Унда шундай дейилади: “Ҳозирги Андижон тумани бошлиғи Бржезинский даврида авваллари ҳам мавжуд бўлган порахўрлик, товламачилик ва зўравонлик ниҳоятда кучайиб кетди. Қонун-қоидага айланган бу тизимнинг хусусиятлари куйидагича: 1) Аҳолидан ўлпон олиш ва порахўрликка маҳаллий амалдорлар: элликбоши, мингбошилар ва ҳозирги бош оқсоқол Шермат Алимкулов каби маъмурият вакиллари жалб қилишган; 2) Солиқ-ўлпон ундириш ва пора олиш маъмурият вакиллари томонидан бевосита эмас, балки билвосита воситачилар орқали амалга оширилмоқда. Хусусан, ноҳия бошлиғининг тилмочи Юсуфжон хожи ҳамда приставларнинг таржимонлари воситачилик қилишади. Бу усул шундай усталик ва изчиллик билан олиб бориладики, натижада аҳоли амалдорларининг қонунга ҳилоф ишлари юзасидан қилган шикоятлари ҳеч қачон адолатли ҳал бўлмаслигига кўникиб кетишган”.

1917 йилдаги амалга оширилган давлат тўнтаришидан кейин ҳам коррупция камаймаган. Коррупцияни олдини олиш учун советлар томонидан 1918 йил 8 майдаги “Порахўрлик тўғрисида”ги декрети қабул қилинди. Бу декрет Собиқ Иттифокдаги коррупцияни билан курашишга қаратилган биринчи расмий ҳужжат ҳисобланган. Мазкур декретга мувофиқ давлат ёки жамоат хизматчида бўлган, ўз ваколатлари жумласига кирувчи ҳаракатларни бажармагани учун ёки бошқа идора мансабдор шахсининг вазифаси ҳисобланувчи ҳаракатларни бажаришда кўмаклашгани учун пора олишда айбдор шахсларни жавобгарликка тортилган[2, Б.31].

1926 йилда Собиқ ЎзССР Жиноят кодекси қабул қилиниши билан республика тарихида коррупциявий жиноятларни янги тизими вужудга келди. Мазкур кодексининг 117,118,119-моддаларида порахўрлик жиноятлари учун жавобгарлик белгилаб берилди. 117-моддага кўра мансабдор шахс содир этиши лозим ёки мумкин бўлган ҳаракатни пора берувчинини манфаати кўзлаб содир этиши учун пора олиш сифатида баҳоланган.

Собиқ Иттифок Олий Совети Президиумининг 1953 йил 27 мартдаги “Амнистия тўғрисида”ги фармонида кўра мансабдор шахсларга давлатнинг ҳуқуқий чораларини енгиллаштириш назарда тутилди. Фармоннинг асосий мақсади ижтимоий хавфлилик даражаси унча катта бўлмаган мансаб ваколати билан боғлиқ ҳуқуқбузарлик учун жиноий жавобгарлик ўрнига интизомий ёки маъмурий жазо қўллаш, айрим енгилроқ мансабдорлик жиноятлари учун белгиланган жазо чораларини енгиллаштиришдан иборат эди. Лекин бу фармон мансабдор шахслар томонидан пора олиш каби иллатларни кучайишига туртки берди ва бу туркумдаги қилмишлар кўпая бошлади. Буни олди олиш учун 1962 йилнинг

20 февралда қабул қилинган Олий Совети Президиуми томонидан “Порахўрлик учун жавобгарликни кучайтириш тўғрисида”ги фармонида порахўрлик жиноятлари учун жавобгарлик кучайтирилди. Ушбу фармонга асосан жавобгарликни оғирлаштирувчи ҳолатларда пора олганлик учун ўлим жазоси белгилаб қўйилди[2, Б.31].

1959 йилда ЎзССРнинг янги Жиноят кодекси қабул қилинди. Мазкур кодексда коррупциявий жиноятлар мансабдорлик жиноятлари[6], деб номланди. Мазкур кодекснинг аввалгисидан фарқли жиҳати унда порахўрлик жиноятлари учун жазо чораларининг кучайтирилгани бўлди. Ушбу кодекс 1995 йил апрелига қадар амалда бўлди. 1995 йилдан бошлаб Ўзбекистон Республикасининг 1994 йил 22-сентябрда қабул қилинган Жиноят кодекси амалга киритилди. Мамлакатимизнинг биринчи жиноят кодексида порахўрлик жиноятлари учун жавобгарлик масалалари олдингиларига нисбатан либераллиги билан ажралиб туради. Масалан 1959 йилги кодексда мазкур турдаги жиноятлар учун жарима жазоси мавжуд эмас эди. Янги кодексимизда эса порахўрлик жиноятлари учун жавобгарликни назарда тутувчи 210, 211, 212-моддаларнинг 1-қисмида жазо чораси сифатида жарима киритилган.

Мустақиллик йилларида жиноий жазоларни либераллаштириш сиёсати изчиллик билан амалга оширилди ва бунинг натижасида порахўрлик жиноятлари учун белгиланган жазолар ҳам қисман енгиллаштирилди [7-11]. 2001 йил 29 августдаги қонун билан Жиноят кодексимиздан мол-мулкни мусодара қилиш жазоси чиқарилиб ташланди.

2014 йилда Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексига ўзгартириш ва қўшимчалар киритилди. Мазкур ўзгартириш натижасида пора бериш ва пора олиш-беришда воситачилик қилиш жинояти учун жавобгарлик пора олиш билан тенглаштирилди.

2015 йилнинг 10 августда ҳам Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексига ўзгартиришлар киритилди. Бу ўзгартириш ҳам жазоларни либераллаштириш йўналишида амалга оширилди. Мазкур ўзгартириш билан Жиноят кодексига янги озодликни чеклаш жазо чораси киритилди ва бу жазо чораси порахўрлик учун жавобгарликни назарда тутувчи 210, 211, 212-моддаларда ҳам ўз аксини топди.

Қонунчиликмиздаги порахўрлик учун жавобгарликни назарда тутувчи нормаларга доир энг сўнги ўзгартириш 2015 йил 20 августда қабул қонун бўлди. Мазкур қонун асосида порахўрлик жиноятлари иккига ажратилди яъни порахўрлик(210,211) ва Тижоратда пора эвазига оғдириш олиш(192⁹). Улардаги асосий фарқ субъект ўзгарганида бўлди. Эндиликда Жиноят кодексининг 210-моддасида назарда тutilган субъект фақатгина давлат органи, давлат иштирокидаги ташкилот ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органининг мансабдор шахсидир.

Юқоридагилардан хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, порахўрлик жинояти билан қадим замонлардан бери курашиб келинмоқда. Илгарилари бу иллат фақатгина юқори лавозимли амалдорларга тегишли бўлган бўлса инсоният ривожлангани сари у бошқа амалдор шахсларни ҳам зарарламоқда. Бунинг асосий сабаби инсоннинг нафсини тия олмаслигидир десак асло ҳато бўлмайди.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Синюкова С.Т. «Понятие и подходы к содержанию коррупции» // Вестник Нижегородской академии МВД России, 2015, –№1. (Sinyukova S.T. "The concept and approaches to the content of corruption" // Bulletin of the Nizhny Novgorod Academy of the Ministry of Internal Affairs of Russia, 2015, №1)
2. Зуфаров Р.А, Ахроров Б.Ж, Мирзаев У.М. Коррупция. Қонун. Жавобгарлик. Монография // Маъсул муҳаррир: ю.ф.д., проф. М.Х.Рустамбоев. – Т.: ТДЮИ нашриёти, 2011. (Zufarov R.A, Axrorov B.J, Mirzaev U.M. Corruption. The law. Responsibility. Monograph // Responsible editor: yu.f.d., prof. M.X.Rustamboev. - T.: TSU Publishing House, 2011.)

3. Костюк О.Н. «О соотношении понятии «Конфликт интересов» и «коррупция» на государственной службе Российской Федерации», Следователь (1-2015) С. 35 (Kostyuk O.N. "On the relationship between the concept of" Conflict of interest "and" corruption "in the civil service of the Russian Federation", Investigator (1-2015) P. 35)
4. <http://savollar.islom.uz//smf/index/php?topic=13407wap2>
5. Темур тузуклари// Форсчадан А.Соғуний ва Ҳ. Кароматов тарж; Б. Аҳмедов таҳрири остида/. – Т.: Нашриёт-матбаа бирлашмаси, 1991. 88- бет. (Temur's rules // A. Soguniy and H. from Forscha. Karomatov translator; B. Edited by Ahmedov /. - T.: Publishing and Printing Association, 1991. – P. 88)
6. Ўзбекистон ССРнинг Жиноят кодекси. 1959 йил 21 майда қабул қилинган. – Тошкент: Ўзбекистон, 1977. – Б. 116. (Criminal Code of the Uzbek SSR. Adopted May 21, 1959. - Tashkent: Uzbekistan, 1977. - P. 116)
7. Salaev, N. (2020) "Paradigm of forming a liberal penitentiary system – origins, trends and prospects," Review of law sciences: Vol. 4 : Iss. 1 , Article 19. DOI: 10.24412/2181-1148-2020-4-1-18 Available at: https://uzjournals.edu.uz/rev_law/vol4/iss1/19
8. Khamidov N. CRIMINAL-LEGAL ASPECTS OF THE DRUG ABUSE IN SOME COUNTRIES AND IMPOSED APPROACHES AGAINST IT //International Journal of Legal Studies (IJOLS). – 2018. – №. 4 (2). – С. 177-182.
9. Salaev N., Khamidov N. Qualification Of Smuggling: Uzbek Legislation And Foreign Experience //Ilkogretim Online. – 2021. – Т. 20. – №. 3. – С. 1661-1667.
10. Хамидов Нурмухаммад. "ПОНЯТИЕ ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ И СОЦИАЛЬНАЯ НЕОБХОДИМОСТЬ УСТАНОВЛЕНИЯ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА НИХ" Review of law sciences, vol. 5, no. Спецвыпуск, 2020, pp. 118-127. (Khamidov Nurmukhammad. "The concept of transnational crimes and the social necessity of establishing responsibility for them" Review of law sciences, vol. 5, no. Special issue, 2020, pp. 118-127) doi:10.24412/2181-919X-2020-118-127
11. Salaev, N. (2017) "Differentiation, individualization, execution of criminal punishments and its goals: way to success," Review of law sciences: Vol. 1 : Iss. 1 , Article 25. Available at: https://uzjournals.edu.uz/rev_law/vol1/iss1/25

**ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР
ЖУРНАЛИ**
6 ЖИЛД, 8 СОН

**ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ
ИССЛЕДОВАНИЙ**
ТОМ 6, НОМЕР 8

**JOURNAL OF LAW
RESEARCH**
VOLUME 6, ISSUE 8

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000